

---

yudhiShThiragItA

युधिष्ठिरगीता

Document Information

Text title : yudhiShThiragItA

File name : yudhiShThiragiitaa.itx

Category : gItA, giitaa

Location : doc_giitaa

Proofread by : Sunder Hattangadi sunder at hotmail.com

Latest update : December 15, 2012

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

December 22, 2023

sanskritdocuments.org

——
યુધિષ્ઠિરગીતા

॥ અથ યુધિષ્ઠિરગીતા ॥

અધ્યાય ૨૯૫

જનમેજય ઉવાચ ।

એવં હૃતાયાં કૃષ્ણાયાં પ્રાપ્ય ક્લેશમનુત્તમમ્ ।
પ્રતિલભ્ય તતઃ કૃષ્ણાં કિમકુર્વન્ત પાણ્ડવાઃ ॥ ૧ ॥

વૈશમ્પાયન ઉવાચ ।

એવં હૃતાયાં કૃષ્ણાયાં પ્રાપ્ય ક્લેશમનુત્તમમ્ ।
વિહાય કામ્યકં રાજા સહ ભ્રાતૃભિરચ્યુતઃ ॥ ૨ ॥

પુનર્દ્રૈતવનં રમ્યમાજગામ યુધિષ્ઠિરઃ ।
સ્વાદુમૂલકૃલં રમ્યં માર્કણ્ડેયાશ્રમં પ્રતિ ॥ ૩ ॥

અનુગુપ્ત કૃલાહારાઃ સર્વ એવ મિતાશનાઃ ।
ન્યવસન્પાણ્ડવાસ્તત્ર કૃષ્ણયા સહ ભારત ॥ ૪ ॥

વસન્દ્વૈતવને રાજા કુન્તીપુત્રો યુધિષ્ઠિરઃ ।
ભીમસેનોઽર્જુનશ્ચૈવ માદ્રીપુત્રૌ ચ પાણ્ડવૌ ॥ ૫ ॥

બ્રાહ્મણાર્થે પરાકાન્તા ધર્માત્માનો યતપ્રતાઃ ।
ક્લેશમાર્છન્ત વિપુલં સુખોદર્કં પરન્તપાઃ ॥ ૬ ॥

અજાતશત્રુમાસીનં ભ્રાતૃભિઃ સહિતં વને ।
આગમ્ય બ્રાહ્મણાસ્તૂર્ણં સન્તમ ઇદમબ્રવીત્ ॥ ૭ ॥

અરણી સહિતં મહ્યં સમાસક્તં વનસ્પતૌ ।

मृगस्य धर्षमाणस्य विषाणो समसज्जत ॥ ८ ॥
 तदादाय गतो राजंस्त्वरमाणो मलामृगः ।
 आश्रमात्त्वरितः शीघ्रं प्लवमानो मलाजवः ॥ ९ ॥
 तस्य गत्वा पदं शीघ्रमासाधे य मलामृगम् ।
 अग्निहोत्रं न लुप्येत तदानयत पाण्डवाः ॥ १० ॥
 ब्राह्मणस्य वयो श्रुत्वा सन्तप्तोऽथ युधिष्ठिरः ।
 धनुरादाय कौन्तेयः प्राद्रवद्ब्रह्मातृभिः सद्य ॥ ११ ॥
 सन्नद्धा धन्विनः सर्वे प्राद्रवन्नरपुङ्गवाः ।
 ब्राह्मणार्थे यतन्तस्ते शीघ्रमन्वगमन्मृगम् ॥ १२ ॥
 कर्णिनालीकनारायानुत्सृजन्तो मलारथाः ।
 नाविध्यन्पाण्डवास्तत्र पश्यन्तो मृगमन्तिकात् ॥ १३ ॥
 तेषां प्रयतमानानां नादृश्यत मलामृगः ।
 अपश्यन्तो मृगं श्रान्ता द्युःषं प्राप्ता मनस्विनः ॥ १४ ॥
 शीतलछायमासाधे न्यग्रोधं गडने वने ।
 क्षुत्पिपासापरीताङ्गाः पाण्डवाः समुपाविशन् ॥ १५ ॥
 तेषां समुपविष्टानां नकुलो द्युःभितस्तदा ।
 अब्रवीद्ब्रह्मातरं ज्येष्ठममर्षात्कुरुसत्तम ॥ १६ ॥
 नास्मिन्दुले जातु ममज्ज धर्मो
 न यालस्यादर्थलोपो बभूव ।
 अनुत्तराः सर्वभूतेषु भूयः
 सम्प्राप्ताः स्मः संशयं केन राजन् ॥ १७ ॥

२९६

युधिष्ठिर उवाच ।
 नापदामस्ति मर्यादा न निमित्तं न कारणम् ।
 धर्मस्तु विभजत्यत्र उभयोः पुण्यपापयोः ॥ १ ॥

भीम उवाच ।

प्रातिकाम्यनयत्कृष्णां सभायां प्रेष्यवत्तदा ।
न मया निहतस्तत्र तेन प्राप्ताः स्म संशयम् ॥ २ ॥

अर्जुन उवाच ।

वायस्तीक्ष्णास्थि भेदिन्यः सूतपुत्रेण भाषिताः ।
अतितीक्ष्णा मया क्षान्तास्तेन प्राप्तः स्म संशयम् ॥ ३ ॥

सहदेव उवाच ।

शकुनिस्त्वां यदाजैषीदक्षधूतेन भारत ।
स मया न हतस्तत्र तेन प्राप्ताः स्म संशयम् ॥ ४ ॥

वैशम्पायन उवाच ।

ततो युधिष्ठिरो राजा नकुलं वाक्यमब्रवीत् ।
आरुढ्य वृक्षं माद्रेय निरीक्षस्व दिशो दश ॥ ५ ॥
पानीयमन्तिके पश्य वृक्षान्वाप्युदकाश्रयान् ।
धमे छिन्नातरः श्रान्तास्तव तात पिपासिताः ॥ ६ ॥

नकुलस्तु तथेत्युक्त्वा शीघ्रमारुढ्य पादमम् ।
अब्रवीद्भ्रातरं ज्येष्ठमभिवीक्ष्य समन्ततः ॥ ७ ॥

पश्यामि बहुलान्नाज-वृक्षानुदकसंश्रयान् ।
सारसानां च निर्द्धामत्रोदकमसंशयम् ॥ ८ ॥

ततोऽब्रवीत्सत्यधृतिः कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः ।
गच्छ सौम्य ततः शीघ्रं तूर्णं पानीयमानय ॥ ९ ॥

नकुलस्तु तथेत्युक्त्वा भ्रातृज्येष्ठस्य शासनात् ।
प्राद्रवधत्र पानीयं शीघ्रं चैवान्वपधत ॥ १० ॥

स दृष्ट्वा विमलं तोयं सारसैः परिवारितम् ।
पातु काकस्ततो वायमन्तरिक्षात्स शुश्रुवे ॥ ११ ॥

मा तात साहसं कार्षीर्मम पूर्वपरिग्रहः ।
प्रश्नानुक्त्वा तु माद्रेय ततः पिब हरस्व य ॥ १२ ॥

अनादृत्य तु तद्वाक्यं नकुलः सुपिपासितः ।

अपिबञ्छीतलं तोयं पीत्वा य निपपात उ ॥ १३ ॥

शिरायमाणो नकुले कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः ।

अब्रवीद्भ्रातरं वीरं सल्लेखमस्मिन्मम ॥ १४ ॥

भ्राता शिरायते तात सल्लेख तवाग्रजः ।

तं यैवानय सोदर्यं पानीयं य त्वमानय ॥ १५ ॥

सल्लेखस्तथेत्युक्त्वा तां दिशं प्रत्यपद्यत ।

ददृशं य उतं भूमौ भ्रातरं नकुलं तदा ॥ १६ ॥

भ्रातृशोकाभिसन्तमस्तृषया य प्रपीडितः ।

अभिदुद्राव पानीयं ततो वागव्यभाषत ॥ १७ ॥

मा तात साडसं कार्षीर्मम पूर्वपरिग्रहः ।

प्रभ्रानुक्त्वा यथाकामं ततः पिब उरस्य य ॥ १८ ॥

अनादृत्य तु तद्वाक्यं सल्लेखः पिपासितः ।

अपिबञ्छीतलं तोयं पीत्वा य निपपात उ ॥ १९ ॥

अथाब्रवीत्स विजयं कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः ।

भ्रातरौ ते शिरगतौ भीमत्सो शत्रुकर्शन ।

तौ यैवानय भद्रं ते पानीयं य त्वमानय ॥ २० ॥

अवेमुक्तो गुडाकेशः प्रगुह्य सशरं धनुः ।

आमुक्तभङ्गो मेधावी तत्सरो प्रत्यपद्यत ॥ २१ ॥

यतः पुरुषशार्दूलौ पानीयं उरसो गतु ।

तौ ददृशं उतौ तत्र भ्रातरौ श्वेतवाहनः ॥ २२ ॥

प्रसुभाविष्य तौ दृष्ट्वा नरसिंहः सुदुःभितः ।

धनुरुधम्य कौन्तेयो व्यलोक्यत तद्धनम् ॥ २३ ॥

नापश्यत्तत्र किं चित्सं भूतं तस्मिन्महावने ।

सव्यसाथी ततः श्रान्तः पानीयं सोऽव्यधावत ॥ २४ ॥

अभिधावंस्ततो वायमन्तरिक्षात्स शुश्रुवे ।

किमासीदसि पानीयं नैतच्छक्यं बलात्त्वया ॥ २५ ॥

कौन्तेय यदि वैशम्पायन उवाच । प्रभ्रान्मयोक्तान्प्रतिपत्स्यसे ।

ततः पास्यसि पानीयं हरिष्यसि य भारत ॥ २६ ॥

वारितस्त्वभ्रवीत्पार्थो दृश्यमानो निवारय ।

यावद्भासौर्विनिर्भिन्नः पुनर्नैवं वदिष्यसि ॥ २७ ॥

अेवमुक्त्वा ततः पार्थः शरैरस्त्रानुमन्त्रितैः ।

ववर्ष तां दिशं कृत्स्नां शब्दवेधं च दर्शयन् ॥ २८ ॥

कर्णिनालीकनारायानुत्सृजन्भरतर्षभ ।

अनेकैरिषुसङ्घातैरन्तरिक्षं ववर्ष ७ ॥ २९ ॥

यक्ष उवाच ।

किं विधातेन ते पार्थ प्रश्नानुक्त्वा ततः पिब ।

अनुक्त्वा तु ततः प्रश्नान्पीत्वैव न भविष्यसि ॥ ३० ॥

वैशम्पायन उवाच ।

स त्वमोघानिषून्मुक्त्वा तृष्णयाभिप्रपीडितः ।

अविज्ञायैव तान्प्रश्नान्पीत्वैव निपपात ७ ॥ ३१ ॥

अथाभ्रवीद्भीमसेनं कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः ।

नकुलः सडद्वेषश्च भीमत्सुश्चापराजितः ॥ ३२ ॥

शिरं गतास्तोयडेतोर्न यागच्छन्ति भारत ।

तांश्चैवानय भद्रं ते पानीयं च त्वमानय ॥ ३३ ॥

भीमसेनस्तथेत्युक्त्वा तां दिशं पत्यपद्यत ।

यत्र ते पुरुषव्याघ्रा भ्रातरोऽस्य निपातिताः ॥ ३४ ॥

तान्दृष्ट्वा दुःषितो भीमस्तृषया च प्रपीडितः ।

अमन्यत मडाभाळुः कर्म तद्यक्षरक्षसाम् ।

स चिन्तयामास तदा योद्धव्यं ध्रुवमद्य मे ॥ ३५ ॥

पास्यामि तावत्पानीयमिति पार्थो वृकोदरः ।

ततोऽभ्यधावत्पानीयं पिपासुः पुरुषर्षभः ॥ ३६ ॥

यक्ष उवाच ।

मा तात साडसं कार्षीर्मम पूर्वपरिग्रहः ।

प्रश्नानुक्त्वा तु कौन्तेय ततः पिब डरस्व च ॥ ३७ ॥

वैशम्पायन उवाच ।

अेवमुक्तस्ततो भीमो यक्षेणामित तेजसा ।
 अविज्ञायैव तान्प्रश्रान्पीत्वैव निपपात ७ ॥ ३८ ॥
 ततः कुन्तीसुतो राजा विचिन्त्य पुरुषर्षभः ।
 समुत्थाय मडाभाडुर्दुह्यमानेन येतसा ॥ ३९ ॥
 अपेतजननिर्घोषं प्रविवेश मडावनम् ।
 रुरुभिश्च वराडैश्च पक्षिभिश्च निषेवितम् ॥ ४० ॥
 नीलभास्वरवर्णैश्च पादपैरुपशोभितम् ।
 भ्रमरैरुपगीतं य पक्षिभिश्च मडायशः ॥ ४१ ॥
 स गच्छन्कानने तस्मिन्डेमजालपरिष्कृतम् ।
 ददृश तत्सरो श्रीमान्विश्चकर्म कृतं यथा ॥ ४२ ॥
 उपेतं नविनी जालैः सिन्धुवारैश्च वेतसैः ।
 केतकैः करवीरैश्च पिप्पलैश्चैव संवृतम् ।
 श्रमार्तस्तदुपागम्य सरो दृष्ट्वाथ विस्मितः ॥ ४३ ॥

२९७

वैशम्पायन उवाच ।

स ददृश उतान्भ्रातृत्वोऽकपालानिव व्युतान् ।
 युगान्ते समनुप्राप्ते शङ्क प्रतिमगौरवान् ॥ १ ॥
 विप्रकीर्णधनुर्भाणं दृष्ट्वा निडतमर्जुनम् ।
 भीमसेनं यमौ योभौ निर्वियेष्टान्गतायुरः ॥ २ ॥
 स दीर्घमुष्णं निःश्वस्य शोऽकबाष्पपरिष्कृतः ।
 बुद्ध्या विचिन्तयामास वीराः केन निपातितः ॥ ३ ॥
 नैषां शस्त्रप्रहारोऽस्ति पदं नेडास्ति कस्य चित् ।
 भूतं मडद्विदं मन्ये भ्रातरो येन मे उताः ।
 अेकाग्रं चिन्तयिष्यामि पीत्वा वेत्स्यामि वा जलम् ॥ ४ ॥

स्यात्तु दुर्योधनेनेदमुपांशु विहितं कृतम् ।
 गन्धार राजरथितं सततं जिह्मबुद्धिना ॥ ५ ॥
 यस्य कार्यमकार्यं वा सममेव भवत्युत ।
 कस्तस्य विश्वसेद्धीरो दुर्मतेरकृतात्मनः ॥ ६ ॥
 अथ वा पुरुषैर्गृहैः प्रयोगोऽयं दुरात्मनः ।
 भवेदिति मडाभाडुर्भडुधा समचिन्तयत् ॥ ७ ॥
 तस्यासीन्न विषेणोदमुदकं दूषितं यथा ।
 भुजवर्णाः प्रसन्ना मे भ्रातृणां धन्यचिन्तयत् ॥ ८ ॥
 अेकैकशश्चौघभवानिमान्पुरुषसत्तमान् ।
 कोऽन्यः प्रतिसमासेत कालान्तकयमादृते ॥ ९ ॥
 अेतेनाध्यवसायेन तत्तोयमवगाढवान् ।
 गाडमानश्च तत्तोयमन्तरिक्षात्स शुश्रुवे ॥ १० ॥
 यक्ष उवाच ।
 अहं भङ्गः शैवलमत्स्यभक्षो
 मया नीताः प्रेतवशं तवानुजाः ।
 त्वं पञ्चमो भविता राजपुत्र
 न चेत्प्रश्नान्पृच्छतो व्याकरोषि ॥ ११ ॥
 मा तात साडसं कार्षीर्मम पूर्वपरिग्रहः ।
 प्रश्नानुक्त्वा तु कौन्तेय ततः पिब डरस्व य ॥ १२ ॥
 युधिष्ठिर उवाच ।
 रुद्राणां वा वसूनां वा मरुतां वा प्रधानभाक् ।
 पृच्छामि को भवान्देवो नैतच्छकुनिना कृतम् ॥ १३ ॥
 डिमवान्पारियात्रश्च विन्ध्यो मलय अेव य ।
 यत्वारः पर्वताः केन पातिता भुवि तेजसा ॥ १४ ॥
 अतीव ते मडल्लर्मकृतं भलवतां वर ।
 यन्न देवा न गन्धर्वा नासुरा न य राक्षसाः ।
 विषडेरन्मडायुद्धे कृतं ते तन्मडाद्भुतम् ॥ १५ ॥
 न ते जानामि यत्कार्यं नाभिजानामि काङ्क्षितम् ।

कौतूहलं मलज्जतं साध्वसं यागतं मम ॥ १६ ॥

येनास्म्युद्विग्नदृढयः समुत्पन्न शिरो ज्वरः ।

पृच्छामि भगवंस्तस्मात्को भवानिह तिष्ठति ॥ १७ ॥

यक्ष उवाच ।

यक्षोऽहमस्मि भद्रं ते नास्मि पक्षी जले यरः ।

मयैते निडताः सर्वे भ्रातरस्ते मडौजसः ॥ १८ ॥

वैशम्पायन उवाच ।

ततस्तामशिवां श्रुत्वा वाचं स परुषाक्षराम् ।

यक्षस्य भ्रुवतो राजन्नुपक्रम्य तदा स्थितः ॥ १९ ॥

विदुपाक्षं मडाकायं यक्षं तालसमुच्छ्रयम् ।

ज्वलनार्कप्रतीकाशमधृष्यं पर्वतोपमम् ॥ २० ॥

सेतुमाश्रित्य तिष्ठन्तं ददर्श भरतर्षभः ।

मेघगन्भीरया वाया तर्जयन्तं मडाबलम् ॥ २१ ॥

यक्ष उवाच ।

धमे ते भ्रातरो राजन्वार्यमाणा मयासकृत् ।

भवात्तोयं जिडीर्षन्तस्ततो वैशम्पायन उवाच । सूदृिता मया ॥ २२ ॥

न पेयमुदकं राजन्प्राणानिह परीप्सता ।

पार्थ मा साहसं कार्षीर्मम पूर्वपरिग्रहः ।

प्रश्नानुक्त्वा तु कौन्तेय ततः पिब हरस्व य ॥ २३ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

नैवाहं कामये यक्ष तव पूर्वपरिग्रहम् ।

कामनैतत्प्रशंसन्ति सन्तो हि पुरुषाः सदा ॥ २४ ॥

यदात्मना स्वमात्मानं प्रशंसेत्युरुषः प्रभो ।

यथा प्रज्ञं तु ते प्रश्नान्प्रतिवक्ष्यामि पृच्छ माम् ॥ २५ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्विदादित्यमुन्नयति केय तस्याभितश्चराः ।

कश्चैनमस्तं नयति कस्मिंश्च प्रतितिष्ठति ॥ २६ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ।

બ્રહ્માદિત્યમુન્નયતિ દેવાસ્તસ્યાભિતશ્ચરાઃ ।
ધર્મશ્ચાસ્તં નયતિ ચ સત્યે ચ પ્રતિતિષ્ઠતિ ॥ ૨૭ ॥

યક્ષ ઉવાચ ।

કેન સ્વિચ્છ્રોત્રિયો ભવતિ કેન સ્વિદ્વિન્દતે મહત્ ।
કેન દ્વિતીયવાન્ભવતિ રાજકેન ચ બુદ્ધિમાન્ ॥ ૨૮ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ।

શ્રુતેન શ્રોત્રિયો ભવતિ તપસા વિન્દતે મહત્ ।
ધૃત્યા દ્વિતીયવાન્ભવતિ બુદ્ધિમાન્વૃદ્ધસેવયા ॥ ૨૯ ॥

યક્ષ ઉવાચ ।

કિં બ્રાહ્મણાનાં દેવત્વં કશ્ચ ધર્મઃ સતાં ઇવ ।
કશ્ચૈષાં માનુષો ભાવઃ કિમેષામસતાં ઇવ ॥ ૩૦ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ।

સ્વાધ્યાય એષાં દેવત્વં તપ એષાં સતાં ઇવ ।
મરણં માનુષો ભાવઃ પરિવાદોડસતાં ઇવ ॥ ૩૧ ॥

યક્ષ ઉવાચ ।

કિં ક્ષત્રિયાણાં દેવત્વં કશ્ચ ધર્મઃ સતાં ઇવ ।
કશ્ચૈષાં માનુષો ભાવઃ કિમેષામસતાં ઇવ ॥ ૩૨ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ।

ઇષ્વરસ્રમેષાં દેવત્વં યજ્ઞ એષાં સતાં ઇવ ।
ભયં વૈશમ્પાયન ઉવાચ । માનુષો ભાવઃ પરિત્યાગોડસતાં ઇવ ॥ ૩૩ ॥

યક્ષ ઉવાચ ।

કિમેકં યજ્ઞિયં સામ કિમેકં યજ્ઞિયં યજુઃ ।
કા ચૈકા વૃશ્ચતે યજ્ઞં કાં યજ્ઞો નાતિવર્તતે ॥ ૩૪ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ।

પ્રાણો વૈશમ્પાયન ઉવાચ । યજ્ઞિયં સામ મનો વૈ યજ્ઞિયં યજુઃ ।

वागेका वृश्चते यज्ञं तां यज्ञो नातिवर्तते ॥ ३५ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्विएदापततां श्रेष्ठे बीजं निपततां वरम् ।

किं स्वित्प्रतिष्ठमानानां किं स्वित्प्रवदतां वरम् ॥ ३६ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

वर्षमापततां श्रेष्ठे बीजं निपततां वरम् ।

गावः प्रतिष्ठमानानां पुत्रः प्रवदतां वरः ॥ ३७ ॥

यक्ष उवाच ।

छन्द्रीयार्थाननुभवन्बुद्धिमाँल्लोकपूजितः ।

संमतः सर्वभूतानामुच्छ्वसन्को न श्रुवति ॥ ३८ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

देवतातिथिभृत्यानां पितृणामात्मनश्च यः ।

न निर्वपति पञ्चानामुच्छ्वसन्न स श्रुवति ॥ ३९ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्विएदुरुतरं भूमेः किं स्विएदुश्च्यतरं य भात् ।

किं स्विएच्छीघ्रतरं वायोः किं स्विएद्भ्रुततरं नृणाम् ॥ ४० ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

माता गुरुतरा भूमेः पिता उश्च्यतरश्च भात् ।

मनो शीघ्रतरं वायोश्चिन्ता भ्रुतरी नृणाम् ॥ ४१ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्विएत्सुभं न निमिषति किं स्विएज्जातं न योपति ।

कस्य स्विएद्दृष्ट्यं नास्ति किं स्विएद्वेगेन वर्धते ॥ ४२ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

मत्स्यः सुभो न निमिषत्याण्डं जातं न योपति ।

अश्मनो दृष्ट्यं नास्ति नदीवेगेन वर्धते ॥ ४३ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्वित्प्रवसतो मित्रं किं स्विन्मित्रं गृहे सतः ।
आतुरस्य य किं मित्रं किं स्विन्मित्रं मरिष्यतः ॥ ४४ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

सार्थः प्रवसतो मित्रं भार्या मित्रं गृहे सतः ।
आतुरस्य मिषन्मित्रं दानं मित्रं मरिष्यतः ॥ ४५ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्वित्देको विचरति जातः को जायते पुनः ।
किं स्वित्द्रिमस्य भैषज्यं किं स्वित्दावपनं मडत् ॥ ४६ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

सूर्यं ऐको विचरति यन्द्रमा जायते पुनः ।
अग्निर्द्रिमस्य भैषज्यं भूमिरापवनं मडत् ॥ ४७ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्वित्देकपदं धर्म्यं किं स्वित्देकपदं यशः ।
किं स्वित्देकपदं स्वर्ग्यं किं स्वित्देकपदं सुभम् ॥ ४८ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

दाक्ष्यमेकपदं धर्म्यं दानमेकपदं यशः ।
सात्यमेकपदं स्वर्ग्यं शीलमेकपदं सुभम् ॥ ४९ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्वित्दात्मा मनुष्यस्य किं स्वित्दैवकृतः सभा ।
उपश्रुवनं किं स्वित्दस्य किं स्वित्दस्य परायणम् ॥ ५० ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

पुत्र आत्मा मनुष्यस्य भार्या दैवकृतः सभा ।
उपश्रुवनं य पर्जन्यो दानमस्य परायणम् ॥ ५१ ॥

यक्ष उवाच ।

धन्यानामुत्तमं किं स्वित्क्षुदानां किं स्वित्दुत्तमम् ।
लाभानामुत्तमं किं स्वित्किं सुभानां तथोत्तमम् ॥ ५२ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

धन्यानामुत्तमं दक्ष्यं धनानामुत्तमं श्रुतम् ।
लाभानां श्रेष्ठमारोग्यं सुभानां तुष्टिरुत्तमा ॥ ५३ ॥

यक्ष उवाच ।

कश्च धर्मः परो लोके कश्च धर्मः सदा क्वलः ।
किं नियम्य न शोचन्ति कैश्च सन्धिर्न जुर्यते ॥ ५४ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

आनृशंस्यं परो धर्मस्त्रयीधर्मः सदा क्वलः ।
अनो यम्य न शोचन्ति सद्भिः सन्धिर्न जुर्यते ॥ ५५ ॥

यक्ष उवाच ।

किं नु छित्वा प्रियो भवति किं नु छित्वा न शोचति ।
किं नु छित्त्वार्थवान्भवति किं नु छित्वा सुभी भवेत् ॥ ५६ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

मानं छित्वा प्रियो भवति क्रोधं छित्वा न शोचति ।
कामं छित्त्वार्थवान्भवति लोभं छित्वा सुभू भवेत् ॥ ५७ ॥

यक्ष उवाच ।

मृतं कथं स्यात्पुरुषः कथं राष्ट्रं मृतं भवेत् ।
श्राधं मृतं कथं य स्यात्कथं यज्ञो मृतो भवेत् ॥ ५८ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

मृतो दृष्टिः पुरुषो मृतं राष्ट्रमराजकम् ।
मृतमश्रोत्रियं श्राद्धं मृतो यज्ञो त्वदक्षिणः ॥ ५९ ॥

यक्ष उवाच ।

का दिक्किमुदकं प्रोक्तं किमन्नं पार्थ किं विषम् ।
श्राद्धस्य कालमाध्याह्नि ततः पिब हरस्व य ॥ ६० ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

सन्तो द्विजलमाकाशं गौरन्नं प्रार्थना विषम् ।

श्राद्धस्य ब्राह्मणः कालः कथं वा यक्ष मन्यसे ॥ ६१ ॥

यक्ष उवाच ।

व्याख्याता मे त्वया प्रश्ना याथातथ्यं परन्तप ।

पुरुषं त्विदानीमाख्याहि यश्च सर्वधनी नरः ॥ ६२ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

दिवं स्पृशति भूमिं य शब्दः पुण्यस्य कर्माणः ।

यावत्स शब्दो भवति तावत्पुरुष उच्यते ॥ ६३ ॥

तुल्ये प्रियाप्रिये यस्य सुभङ्गुः तथैव च ।

अतीतानागते योभे स वैशम्पायन उवाच । सर्वधनी नरः ॥ ६४ ॥

यक्ष उवाच ।

व्याख्यातः पुरुषो राजन्यश्च सर्वधनी नरः ।

तस्मात्तवैको ब्राह्मणं यमिच्छसि स ज्वतु ॥ ६५ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

श्यामो य अेष रक्ताक्षो बृहच्छाल ष्वोद्गतः ।

व्यूढोरस्को मडाबाडुरङ्गुलो यक्ष ज्वतु ॥ ६६ ॥

यक्ष उवाच ।

प्रियस्ते भीमसेनोऽयमर्जुनो वः परायणम् ।

स कस्मान्नकुलं राज-सापत्नं ज्वमिच्छसि ॥ ६७ ॥

यस्य नागसङ्घेण दश सङ्घ्येन वैशम्पायन उवाच । बलम् ।

तुल्यं तं भीममुत्सृज्य नकुलं ज्वमिच्छसि ॥ ६८ ॥

तथैनं मनुजाः प्राडुर्भीमसेनं प्रियं तव ।

अथ केनानुभावेन सापत्नं ज्वमिच्छसि ॥ ६९ ॥

यस्य बाहुबलं सर्वे पाण्डवाः समुपाश्रिताः ।

अर्जुनं तमपाडाय नकुलं ज्वमिच्छसि ॥ ७० ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

आनृशंस्य परो धर्मः परमार्थास्य मे मतम् ।

आनृशंस्यं यिदीर्षामि नकुलो यक्ष ज्वतु ॥ ७१ ॥

धर्मशीलः सदा राजा ऽति मां मानवा विदुः ।
 स्वधर्मान्न यत्किञ्चिन्मि नकुलो यक्ष ज्वतु ॥ ७२ ॥
 यथा कुन्ती तथा माद्री विशेषो नास्ति मे तयोः ।
 मातृभ्यां सममिच्छामि नकुलो यक्ष ज्वतु ॥ ७३ ॥
 यक्ष उवाच ।
 यस्य तेऽर्थाख्य कामाख्य आनृशंस्यं परं मतम् ।
 अस्मात्ते भ्रातरः सर्वे ज्वन्तु भरतर्षभ ॥ ७४ ॥

२८८

वैशम्पायन उवाच ।
 ततस्ते यक्षवचनाद्दुष्टतिष्ठन्त पाण्डवाः ।
 क्षुत्पिपासे ये सर्वेषां क्षणो तस्मिन्व्यगच्छताम् ॥ १ ॥
 युधिष्ठिर उवाच ।
 रसस्येकेन पादेन तिष्ठन्तमपराजितम् ।
 पृच्छामि को भवान्देवो न मे यक्षो मतो भवान् ॥ २ ॥
 वसूनां वा भवानेको रुद्राणामथ वा भवान् ।
 अथ वा मरुतां श्रेष्ठो वर्जु वा त्रिदशेश्वरः ॥ ३ ॥
 मम हि भ्रातर ऽमे सडस्रशतयोधिनः ।
 न तं योगं प्रपश्यामि येन स्युर्विनिपातिताः ॥ ४ ॥
 सुभं प्रतिविबुद्धानामिन्द्रियाण्युपलक्षये ।
 स भवान्सुदुष्टस्माकमथ वा नः पिता भवान् ॥ ५ ॥
 यक्ष उवाच ।
 अहं ते जनकस्तात धर्मो मूढ पराङ्म ।
 त्वां द्दिदृक्षुरनुप्राप्तो विद्धि मां भरतर्षभ ॥ ६ ॥
 यशो सत्यं दमः शौचमार्जवं द्द्रीरथापलम् ।

दानं तपो ब्रह्मचर्यमित्येतास्तनवो मम ॥ ७ ॥

अहिंसा समता शान्तिस्तपो शौचममत्सरः ।
द्वाराण्येतानि मे विद्धि प्रियो ह्यसि सदा मम ॥ ८ ॥

दिष्ट्या पञ्चसु रक्तोऽसि दिष्ट्या ते षट्पदी जिता ।
द्वे पूर्वे मध्यमे द्वे च द्वे यान्ते साम्पराधिके ॥ ९ ॥

धर्मोऽहमस्मि भद्रं ते जिज्ञासुस्त्वमिहागतः ।
आनृशंस्येन तुष्टोऽस्मि वरं दास्यामि तेऽनघ ॥ १० ॥

वरं वृणीष्व राजेन्द्र दाता ह्यस्मि तवानघ ।
ये हि मे पुरुषा भक्ता न तेषामस्ति दुर्गतिः ॥ ११ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

अरणी सखितं यस्य मृग आदाय गच्छति ।
तस्याग्रयो न लुप्येरन्म्रथमोऽस्तु वरो मम ॥ १२ ॥

धर्म उवाच ।

अरणी सखितं तस्य ब्राह्मणस्य हृतं मया ।
मृगवेषेण कौन्तेय जिज्ञासार्थं तव प्रभो ॥ १३ ॥

वैशम्पायन उवाच ।

ददानीत्येव भवगानुत्तरं प्रत्यपद्यत ।
अन्यं वरय भद्रं ते वरं त्वममरोपम ॥ १४ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

वर्षाणि द्वादशारण्ये त्रयोदशमुपस्थितम् ।
तत्र नो नाभिजानीयुर्वसतो मनुजाः क्व सित् ॥ १५ ॥

वैशम्पायन उवाच ।

ददानीत्येव भगवानुत्तरं प्रत्यपद्यत ।
भूयो याश्चासयामास कौन्तेय सत्यविक्कमम् ॥ १६ ॥

यद्यपि स्वेन रूपाण्यरिष्यथ महीमिमाम् ।
न वो विज्ञास्यते कश्चित्त्रिषु लोकेषु भारत ॥ १७ ॥

वर्षं त्रयोदशं येदं मत्प्रसादात्कुडुर्वडाः ।

विराटनगरे गूढा अविज्ञाताश्चरिष्यथ ॥ १८ ॥

यद्गः सङ्कुत्पितं वृषं मनसा यस्य यादृशम् ।

तादृशं तादृशं सर्वे छन्दतो धारयिष्यथ ॥ १९ ॥

अशिषी सङ्घितं येदं ब्राह्मणाय प्रयच्छत ।

जिज्ञासार्थं मया ख्येतदाहृतं मृगरुपिण्डा ॥ २० ॥

तृतीयं गृह्यतां पुत्र वरमप्रतिमं मङ्गत् ।

त्वं हि मत्प्रभवो राजन्विदुश्च ममांश भाङ् ॥ २१ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

देवदेवो मया दृष्टो भवान्साक्षात्सनातनः ।

यं ददासि वरं तुष्टस्तं ग्रीष्वाभ्यङ् पितः ॥ २२ ॥

जयेयं लोभमोक्षौ य इदं यच्छं सदा विभो ।

दाने तपसि सत्ये य मनो मे सततं भवेत् ॥ २३ ॥

धर्म उवाच ।

उपपन्नो गुणैः सर्वैः स्वभावेनासि पाण्डव ।

भवान्धर्मः पुनश्चैव यथोक्तं ते भविष्यति ॥ २४ ॥

वैशम्पायन उवाच ।

धृत्युक्त्वान्तर्दधे धर्मो भगवाँल्लोकभावनः ।

समेताः पाण्डवाश्चैव सुभसुभा मनस्विनः ॥ २५ ॥

अभ्येत्य याश्रमं वीराः सर्वे अथ गतकलमाः ।

आरण्येयं ददुस्तस्मै ब्राह्मणाय तपस्विने ॥ २६ ॥

धृष्टं समुत्थान समागमं मङ्गत्

पितुश्च पुत्रस्य य कीर्तिवर्धनम् ।

पठन्नरः स्याद्विजृतेन्द्रियो वशी

सपुत्रपौत्रः शतवर्षं भागभवेत् ॥ २७ ॥

न याप्यधर्मो न सुहृद्विभेदने

परस्वकारे परदारमर्शने ।

कथं भावे न रमेन्मनो सदा

नृणां सदाभ्यानमिदं विजानताम् ॥ २८ ॥

२९९

२९५

जनमेजय उवाच ।

अेव हृतायां कृषायां प्राप्य क्लेशमनुत्तमम् ।
प्रतिलभ्य ततः कृषां किमुर्ध्वन्त पाएऽवाः ॥ १ ॥

वैशम्पायन उवाच ।

अेव हृतायां कृषायां प्राप्य क्लेशमनुत्तमम् ।
विधाय काम्यकं राजा सऽहं भ्रातृभिरभ्युतः ॥ २ ॥

पुनर्द्वैतवनं रम्यमाजगाम युधिष्ठिरः ।
स्वादुमूलकं रम्यं मार्कण्डेयाश्रमं प्रति ॥ ३ ॥

अनुगुप्त इलाडाराः सर्वे अेव मिताशनाः ।
न्यवसन्पाएऽवास्तत्र कृषया सऽहं भारत ॥ ४ ॥

वसन्द्भैतवने राजा कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः ।
भीमसेनोऽर्जुनश्चैव माद्रीपुत्रौ च पाएऽवौ ॥ ५ ॥

ब्राह्मणार्थे पराङ्गान्ता धर्मात्मानो यतव्रताः ।
क्लेशमार्हन्त विपुलं सुभोदकं परन्तपाः ॥ ६ ॥

अजातशत्रुमासीनं भ्रातृभिः सङ्घितं वने ।
आगम्य ब्राह्मणस्तूर्णं सन्तमं धृष्टमभ्रवीत् ॥ ७ ॥

अरणी सङ्घितं मङ्ग्यं समासक्तं वनस्पतौ ।
भृगस्य धर्षमाणस्य विषाणो समसज्जत ॥ ८ ॥

तदादाय गतो राजस्त्वरमाणो मडाभृगः ।
आश्रमात्त्वरितः शीघ्रं प्लवमानो मडाजवः ॥ ९ ॥

तस्य गत्वा पदं शीघ्रमासाद्य य मडामृगम् ।
 अग्निहोत्रं न लुप्येत तदानयत पाण्डवाः ॥ १० ॥
 ब्राह्मणस्य वयो श्रुत्वा सन्तमोऽथ युधिष्ठिरः ।
 धनुरादाय कौन्तेयः प्राद्रवद्भ्रातृभिः सह ॥ ११ ॥
 सन्नद्धा धन्विनः सर्वे प्राद्रवन्नरपुङ्गवाः ।
 ब्राह्मणार्थं यतन्तस्ते शीघ्रमन्वगमन्मृगम् ॥ १२ ॥
 कर्णिनालीकनारायानुत्सृजन्तो मडारथाः ।
 नाविध्यन्पाण्डवास्तत्र पश्यन्तो मृगमन्तिक्रात् ॥ १३ ॥
 तेषां प्रयतमानानां नादृश्यत मडामृगः ।
 अपश्यन्तो मृगं श्रान्ता द्रुपं प्राप्ता मनस्विनः ॥ १४ ॥
 शीतलछायमासाद्य न्यग्रोधं गडने वने ।
 क्षुत्पिपासापरीताङ्गाः पाण्डवाः समुपाविशन् ॥ १५ ॥
 तेषां समुपविष्टानां नकुलो द्रुपितस्तदा ।
 अब्रवीद्भ्रातरं ज्येष्ठममर्षात्कुुरुसत्तम ॥ १६ ॥
 नास्मिन्कुले जातु ममज्ज धर्मो
 न यालस्यादर्थलोपो बभूव ।
 अनुत्तराः सर्वभूतेषु भूयः
 सम्प्राप्ताः स्मः संशयं केन राजन् ॥ १७ ॥

२८६

युधिष्ठिर उवाच ।
 नापदामस्ति मर्यादा न निमित्तं न कारणम् ।
 धर्मस्तु विभजत्यत्र उभयोः पुण्यपापयोः ॥ १ ॥
 भीम उवाच ।
 प्रातिकाम्यनयद्दृष्ट्वां सत्मायां प्रेष्यवत्तदा ।
 न मया निहतस्तत्र तेन प्राप्ताः स्म संशयम् ॥ २ ॥

अर्जुन उवाच ।

वायस्तीक्ष्णास्थि भेदिन्यः सूतपुत्रेण भाषिताः ।

अतितीक्ष्णा मया क्षान्तास्तेन प्राप्तः स्म संशयम् ॥ ३ ॥

सहदेव उवाचा ।

शकुनिस्त्वां यदाजैषीदक्षधूतेन भारत ।

स मया न उतस्तत्र तेन प्राप्ताः स्म संशयम् ॥ ४ ॥

वैशम्पायन उवाच ।

ततो युधिष्ठिरो राजा नकुलं वाक्यमब्रवीत् ।

आरुढ्य वृक्षं माद्रेय निरीक्षस्व दिशो दश ॥ ५ ॥

पानीयमन्तिके पश्य वृक्षान्वाप्युदकाश्रयान् ।

धमे हि भ्रातरः श्रान्तास्तव तात पिपासिताः ॥ ६ ॥

नकुलस्तु तथेत्युक्त्वा शीघ्रमारुढ्य पादमम् ।

अब्रवीद्भ्रातरं ज्येष्ठमभिवीक्ष्य समन्ततः ॥ ७ ॥

पश्यामि बहुलान्नाजन्वृक्षानुदकसंश्रयान् ।

सारसानां च निर्द्वादमत्रोदकमसंशयम् ॥ ८ ॥

ततोऽब्रवीत्सत्यधृतिः कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः ।

गच्छ सौम्य ततः शीघ्रं तूर्णं पानीयमानय ॥ ९ ॥

नकुलस्तु तथेत्युक्त्वा भ्रातुर्ज्येष्ठस्य शासनात् ।

प्राद्रवधत्र पानीयं शीघ्रं यैवान्वपधत ॥ १० ॥

स दृष्ट्वा विमलं तोयं सारसैः परिवारितम् ।

पातु काकस्ततो वायमन्तरिक्षात्स शुश्रुवे ॥ ११ ॥

मा तात साहसं कार्षीर्मम पूर्वपरिग्रहः ।

प्रश्नानुक्त्वा तु माद्रेय ततः पिब हरस्व य ॥ १२ ॥

अनादृत्य तु तद्वाक्यं नकुलः सुपिपासितः ।

अपिबच्छीतलं तोयं पीत्वा य निपपात उ ॥ १३ ॥

चिरायमाज्ञो नकुले कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः ।

अब्रवीद्भ्रातरं वीरं सहदेवमरिन्दमम् ॥ १४ ॥

भ्राता शिरायते तात सडदेव तवाग्रजः ।
 तं यैवानय सोदर्यं पानीयं च त्वमानय ॥ १५ ॥
 सडदेवस्तथेत्युक्त्वा तां दृशं प्रत्यपद्यत ।
 ददृशं च डतं भूमौ भ्रातरं नकुलं तदा ॥ १६ ॥
 भ्रातृशोकाभिसन्तमस्तृषया च प्रपीडितः ।
 अभिदुद्राव पानीयं ततो वागब्यभाषत ॥ १७ ॥
 मा तात साडसं कार्षीर्मम पूर्वपरिग्रहः ।
 प्रश्नानुक्त्वा यथाकामं ततः पिब डरस्व च ॥ १८ ॥
 अनादृत्य तु तद्वाक्यं सडदेवः पिपासितः ।
 अपिबच्छीतलं तोयं पीत्वा च निपपात ड ॥ १९ ॥
 अथाब्रवीत्स विजयं कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः ।
 भ्रातरौ ते शिरगतौ भीभत्सो शत्रुकर्शन ।
 तौ यैवानय भद्रं ते पानीयं च त्वमानय ॥ २० ॥
 अवेमुक्तो गुडाकेशः प्रगृह्य सशरं धनुः ।
 आमुक्तभङ्गो मेधावी तत्सरो प्रत्यपद्यत ॥ २१ ॥
 यतः पुरुषशार्दूलौ पानीय डरणो गतु ।
 तौ ददृशं डतौ तत्र भ्रातरौ श्वेतवाडनः ॥ २२ ॥
 प्रसुभापिव तौ दृष्ट्वा नरसिंडः सुदुःषितः ।
 धनुरुधम्य डौन्तेयो व्यलोक्यत तद्गनम् ॥ २३ ॥
 नापश्यत्तत्र डं चित्स भूतं तस्मिन्मडावने ।
 सव्यसायी ततः श्रान्तः पानीयं सोडब्यधावत ॥ २४ ॥
 अभिधावंस्ततो वायमन्तरिक्षात्स शुश्रुवे ।
 डिमासीदसि पानीयं नैतच्छक्यं बलात्त्वया ॥ २५ ॥
 डौन्तेय यद्वि वैशाम्पायन उवाच । प्रश्नान्भयोक्त्वाऽप्रतिपत्स्यसे ।
 ततः पास्यसि पानीयं डरिष्यसि च भारत ॥ २६ ॥
 वारितस्त्वब्रवीत्पार्थो दृश्यमानो निवारय ।
 यावद्भाषौर्विनिर्भिन्नः पुनर्नैवं वदिष्यसि ॥ २७ ॥
 अवेमुक्त्वा ततः पार्थः शरैरस्त्रानुमन्त्रितैः ।

ववर्ष तां दिशं कृत्स्नां शब्दवेधं च दर्शयन् ॥ २८ ॥

कर्णिनावीकनारायानुत्सृजन्भरतर्षभ ।

अनेकैश्चिषुसङ्घातैरन्तरिक्षं ववर्ष ७ ॥ २९ ॥

यक्ष उवाच ।

किं विधातेन ते पार्थ प्रश्नानुक्त्वा ततः पिब ।

अनुक्त्वा तु ततः प्रश्नान्पीत्वैव न भविष्यसि ॥ ३० ॥

वैशम्पायन उवाच ।

स त्वमोघानिषून्मुक्त्वा तृषणयाभिप्रपीडितः ।

अविज्ञायैव तान्प्रश्नान्पीत्वैव निपपात ७ ॥ ३१ ॥

अथाब्रवीद्भीमसेनं कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः ।

नकुलः सङ्घेवश्च भीमत्सुश्चापराजितः ॥ ३२ ॥

शिरं गतास्तोयलेतोर्न यागश्छन्ति ભારત ।

तांश्चैवानय भद्रं ते पानीयं च त्वमानय ॥ ३३ ॥

भीमसेनस्तथेत्युक्त्वा तां दिशं पत्यपद्यत ।

यत्र ते पुरुषव्याघ्रा भ्रातरोऽस्य निपातितः ॥ ३४ ॥

तान्दृष्ट्वा दुःषितो भीमस्तृषया च प्रपीडितः ।

अमन्यत मडाबाहुः कर्म तद्यक्षरक्षसाम् ।

स चिन्तयामास तदा योद्ध्यं ध्रुवमद्य मे ॥ ३५ ॥

पास्यामि तावत्पानीयमिति पार्थो वृकोदरः ।

ततोऽभ्यधावत्पानीयं पिपासुः पुरुषर्षभः ॥ ३६ ॥

यक्ष उवाच ।

मा तात साडसं कार्षीर्मम पूर्वपरिग्रहः ।

प्रश्नानुक्त्वा तु कौन्तेय ततः पिब हरस्व च ॥ ३७ ॥

वैशम्पायन उवाच ।

अेवमुक्तस्ततो भीमो यक्षेणामित तेजसा ।

अविज्ञायैव तान्प्रश्नान्पीत्वैव निपपात ७ ॥ ३८ ॥

ततः कुन्तीसुतो राजा विचिन्त्य पुरुषर्षभः ।

समुत्थाय मडाभाडुर्दुख्यमानेन येतसा ॥ ३९ ॥

अपेतजननिर्घोषं प्रविवेश मडावनम् ।

रुरुभिश्च वराडैश्च पक्षिभिश्च निषेवितम् ॥ ४० ॥

नीलभास्वरवर्णैश्च पादपैरुपशोभितम् ।

भ्रमरैरुपगीतं च पक्षिभिश्च मडायशः ॥ ४१ ॥

स गच्छन्कानने तस्मिन्डेमजालपरिष्कृतम् ।

ददृश तत्सरो श्रीमान्विश्चकर्म कृतं यथा ॥ ४२ ॥

उपेतं नविनी जलैः सिन्धुवारैश्च वेतसैः ।

केतकैः करवीरैश्च पिप्पलैश्चैव संवृतम् ।

श्रमार्तस्तदुपागम्य सरो दृष्ट्वाथ विस्मितः ॥ ४३ ॥

२९७

वैशम्पायन उवाच ।

स ददृश उतान्भ्रातृल्लोकपालानिव श्युतान् ।

युगान्ते समनुप्राप्ते शङ्क प्रतिमगौरवान् ॥ १ ॥

विप्रकीर्णधनुर्बाणं दृष्ट्वा निडतमर्जुनम् ।

भीमसेनं यमौ योभौ निर्वियेष्टान्गतायुरः ॥ २ ॥

स दीर्घमुष्णं निःश्वस्य शोकबाष्पपरिष्कृतः ।

बुद्ध्या विचिन्तयामास वीराः केन निपातितः ॥ ३ ॥

नैषां शस्त्रप्रहारोऽस्ति पदं नेडास्ति कस्य चित् ।

भूतं मडद्विदं मन्ये भ्रातरो येन मे उताः ।

ओकाग्रं चिन्तयिष्यामि पीत्वा वेत्स्यामि वा जलम् ॥ ४ ॥

स्यात्तु दुर्योधनेनेदमुपांशु विडितं कृतम् ।

गन्धार राजरचितं सततं जिह्मबुद्धिना ॥ ५ ॥

यस्य कार्यमकार्यं वा सममेव भवत्युत ।

कस्तस्य विश्वसेद्वीरो दुर्मतेरकृतात्मनः ॥ ६ ॥

અથ વા પુરુષૈર્ગૃઢિઃ પ્રયોગોડયં દુરાત્મનઃ ।
 ભવેદિતિ મહાબાહુર્બહુધા સમચિન્તયત્ ॥ ૭ ॥
 તસ્થાસીન્ન વિષેણોદમુદકં દૂષિતં યથા ।
 મુખવર્ણાઃ પ્રસન્ના મે ભ્રાતૃણાં ઇત્યચિન્તયત્ ॥ ૮ ॥
 એકૈકશશ્ચૌઘબલાનિમાન્યુરુષસત્તમાન્ ।
 કોડન્યઃ પ્રતિસમાસેત કાલાન્તકયમાદૃતે ॥ ૯ ॥
 એતેનાધ્યવસાયેન તત્તોયમવગાઢવાન્ ।
 ગાહમાનશ્ચ તત્તોયમન્તરિક્ષાત્સ શુશ્રુવે ॥ ૧૦ ॥
 યક્ષ ઉવાચ ।
 અહં બકઃ શૈવલમત્સ્યભક્ષો
 મયા નીતાઃ પ્રેતવશં તવાનુજાઃ ।
 ત્વં પગ્ચમો ભવિતા રાજપુત્ર
 ન ચેત્રપ્રાન્ન્યચ્છતો વ્યાકરોષિ ॥ ૧૧ ॥
 મા તાત સાહસં કાર્ષીર્મમ પૂર્વપરિગ્રહઃ ।
 પ્રશ્નાનુકૃત્વા તુ કૌન્તેય તતઃ પિબ હરસ્વ ચ ॥ ૧૨ ॥
 યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ।
 રુદ્રાણાં વા વસૂનાં વા મરુતાં વા પ્રધાનભાક્ ।
 પૃથ્થામિ કો ભવાન્દેવો નૈતચ્છકુનિના કૃતમ્ ॥ ૧૩ ॥
 હિમવાન્પારિયાત્રશ્ ચ વિન્ધ્યો મલય એવ ચ ।
 ચત્વારઃ પર્વતાઃ કેન પાતિતા ભુવિ તેજસા ॥ ૧૪ ॥
 અતીવ તે મહત્કર્મકૃતં બલવતાં વર ।
 યન્ન દેવા ન ગન્ધર્વા નાસુરા ન ચ રાક્ષસાઃ ।
 વિષહેરન્મહાયુષ્ઠે કૃતં તે તન્મહાદ્ભુતમ્ ॥ ૧૫ ॥
 ન તે જાનામિ ચત્કાર્યં નાભિજાનામિ કાઙ્કિતમ્ ।
 કૌતૂહલં મહજ્જાતં સાધ્વસં યાગતં મમ ॥ ૧૬ ॥
 યેનાસ્મ્યુદ્ગિગ્રહૃદયઃ સમુત્પન્ન શિરો જ્વરઃ ।
 પૃથ્થામિ ભગવંસ્તસ્માલ્કો ભવાનિહ તિષ્ઠતિ ॥ ૧૭ ॥
 યક્ષ ઉવાચ ।

यक्षोऽहमस्मि भद्रं ते नास्मि पक्षी जले यरः ।
मयैते निहताः सर्वे भ्रातरस्ते मडौजसः ॥ १८ ॥

वैशम्पायन उवाच ।

ततस्तामशिवां श्रुत्वा वाचं स परुषाक्षराम् ।
यक्षस्य ब्रुवतो राजन्नुपक्रम्य तदा स्थितः ॥ १९ ॥

विरुपाक्षं मडाकायं यक्षं तालसमुच्छ्रयम् ।
ज्वलनार्कप्रतीकाशमधृष्यं पर्वतोपमम् ॥ २० ॥

सेतुमाश्रित्य तिष्ठन्तं ददर्श भरतर्षभः ।
मेघगन्भीरया वाचा तर्जयन्तं मडाबलम् ॥ २१ ॥

यक्ष उवाच ।

धमे ते भ्रातरो राजन्वार्थमाणा मयासङ्गत् ।
बलात्तोयं जिडीर्षन्तस्ततो वैशम्पायन उवाच । सूहिता मया ॥ २२ ॥

न पेयमुदकं राजन्प्राणानिह परीप्सता ।
पार्थ मा साहसं कार्षीर्मम पूर्वपरिग्रहः ।
प्रश्नानुक्त्वा तु कौन्तेय ततः पिब हरस्य च ॥ २३ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

नैवाहं कामये यक्ष तव पूर्वपरिग्रहम् ।
कामनैतत्प्रशंसन्ति सन्तो हि पुरुषाः सदा ॥ २४ ॥

यदात्मना स्वमात्मानं प्रशंसेत्युरुषः प्रभो ।
यथा प्रज्ञं तु ते प्रश्नान्प्रतिवक्ष्यामि पृच्छ माम् ॥ २५ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्व्येदादित्यमुन्नयति केय तस्याभितश्चराः ।
कश्चैनमस्तं नयति कस्मिंश्च प्रतितिष्ठति ॥ २६ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

ब्रह्मादित्यमुन्नयति देवास्तस्याभितश्चराः ।
धर्मश्चास्तं नयति य सत्ये च प्रतितिष्ठति ॥ २७ ॥

યક્ષ ઉવાચ ।

કેન સ્વિચ્છ્રોત્રિયો ભવતિ કેન સ્વિદ્ધિન્દતે મહત્ ।

કેન દ્વિતીયવાન્ભવતિ રાજકેન ચ બુદ્ધિમાન્ ॥ ૨૮ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ।

શ્રુતેન શ્રોત્રિયો ભવતિ તપસા વિન્દતે મહત્ ।

ધૃત્યા દ્વિતીયવાન્ભવતિ બુદ્ધિમાન્વૃદ્ધસેવયા ॥ ૨૯ ॥

યક્ષ ઉવાચ ।

કિં બ્રાહ્મણાનાં દેવત્વં કશ્ચ ધર્મઃ સતાં ઇવ ।

કશ્ચૈષાં માનુષો ભાવઃ કિમેષામસતાં ઇવ ॥ ૩૦ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ।

સ્વાધ્યાય એષાં દેવત્વં તપ એષાં સતાં ઇવ ।

મરણં માનુષો ભાવઃ પરિવાદોડસતાં ઇવ ॥ ૩૧ ॥

યક્ષ ઉવાચ ।

કિં ક્ષત્રિયાણાં દેવત્વં કશ્ચ ધર્મઃ સતાં ઇવ ।

કશ્ચૈષાં માનુષો ભાવઃ કિમેષામસતાં ઇવ ॥ ૩૨ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ।

ઇષ્વસ્રમેષાં દેવત્વં યજ્ઞ એષાં સતાં ઇવ ।

ભયં વૈશમ્પાયન ઉવાચ । માનુષો ભાવઃ પરિત્યાગોડસતાં ઇવ ॥ ૩૩ ॥

યક્ષ ઉવાચ ।

કિમેકં યજ્ઞિયં સામ કિમેકં યજ્ઞિયં યજુઃ ।

કા ચૈકા વૃશ્ચતે યજ્ઞં કાં યજ્ઞો નાતિવર્તતે ॥ ૩૪ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ।

પ્રાણો વૈશમ્પાયન ઉવાચ । યજ્ઞિયં સામ મનો વૈ યજ્ઞિયં યજુઃ ।

વાગેકા વૃશ્ચતે યજ્ઞં તાં યજ્ઞો નાતિવર્તતે ॥ ૩૫ ॥

યક્ષ ઉવાચ ।

કિં સ્વિદાપતતાં શ્રેષ્ઠે બીજં નિપતતાં વરમ્ ।

किं स्वित्प्रतिष्ठमानानां किं स्वित्प्रवदतां वरम् ॥ ३६ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

वर्षमापततां श्रेष्ठे बीजं निपततां वरम् ।

गावः प्रतिष्ठमानानां पुत्रः प्रवदतां वरः ॥ ३७ ॥

यक्ष उवाच ।

एन्द्रियार्थाननुभवन्बुद्धिमाँल्लोकपूजितः ।

संमतः सर्वभूतानामुच्छ्वसन्की न ज्वति ॥ ३८ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

देवतातिथिभृत्यानां पितृणामात्मनश्च यः ।

न निर्वपति पञ्चानामुच्छ्वसन्न स ज्वति ॥ ३९ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्वित्दुरुतरं भूमेः किं स्वित्दुश्च्यतरं य भात् ।

किं स्वित्शीघ्रतरं वायोः किं स्वित्दुलुतरं नृणाम् ॥ ४० ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

माता गुरुतरा भूमेः पिता उच्यतरश्च भात् ।

मनो शीघ्रतरं वायोश्चिन्ता भुलुतरी नृणाम् ॥ ४१ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्वित्सुमं न निमिषति किं स्वित्ज्जातं न योपति ।

कस्य स्वित्कृद्यं नास्ति किं स्वित्द्वेगेन वर्धते ॥ ४२ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

मत्स्यः सुमो न निमिषत्याण्डं जातं न योपति ।

अश्वमनो कृद्यं नास्ति नदीवेगेन वर्धते ॥ ४३ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्वित्प्रवसतो मित्रं किं स्वित्मित्रं गृहे सतः ।

आतुरस्य य किं मित्रं किं स्वित्मित्रं मरिष्यतः ॥ ४४ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

सार्थः प्रवसतो मित्रं भार्या मित्रं गृहे सतः ।
आतुरस्य भिषन्मित्रं दानं मित्रं मरिष्यतः ॥ ४५ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्वित्तेको विचरति जातः को जायते पुनः ।
किं स्वित्दिमस्य भैषज्यं किं स्वित्दावपनं मडत् ॥ ४६ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

सूर्यं ऐको विचरति यन्द्रमा जायते पुनः ।
अग्निर्दिमस्य भैषज्यं भूमिरापवनं मडत् ॥ ४७ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्वित्तेकपदं धर्म्यं किं स्वित्तेकपदं यशः ।
किं स्वित्तेकपदं स्वर्ग्यं किं स्वित्तेकपदं सुप्पम् ॥ ४८ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

दाक्ष्यमेकपदं धर्म्यं दानमेकपदं यशः ।
सत्यमेकपदं स्वर्ग्यं शीलमेकपदं सुप्पम् ॥ ४९ ॥

यक्ष उवाच ।

किं स्वित्दात्मा मनुष्यस्य किं स्वित्दैवकृतः सप्पा ।
उपज्जवनं किं स्वित्दस्य किं स्वित्दस्य परायणम् ॥ ५० ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

पुत्र आत्मा मनुष्यस्य भार्या दैवकृतः सप्पा ।
उपज्जवनं य पर्जन्यो दानमस्य परायणम् ॥ ५१ ॥

यक्ष उवाच ।

धन्यानामुत्तमं किं स्वित्दुनानां किं स्वित्दुत्तमम् ।
लाभानामुत्तमं किं स्वित्किं सुप्पानां तथोत्तमम् ॥ ५२ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

धन्यानामुत्तमं दाक्ष्यं धनानामुत्तमं श्रुतम् ।
लाभानां श्रेष्ठमारोग्यं सुप्पानां तुष्टिरुत्तमा ॥ ५३ ॥

यक्ष उवाच ।

कश्च धर्मः परो लोके कश्च धर्मः सदा क्लृप्तः ।

किं नियम्य न शोचन्ति कैश्च सन्धिर्न जुर्यते ॥ ५४ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

आनृशंस्यं परो धर्मस्त्रयीधर्मः सदा क्लृप्तः ।

अनो यम्य न शोचन्ति सद्भिः सन्धिर्न जुर्यते ॥ ५५ ॥

यक्ष उवाच ।

किं नु छित्वा प्रियो भवति किं नु छित्वा न शोचति ।

किं नु छित्त्वार्थवान्भवति किं नु छित्वा सुधी भवेत् ॥ ५६ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

मानं छित्वा प्रियो भवति क्रोधं छित्वा न शोचति ।

कामं छित्त्वार्थवान्भवति लोभं छित्वा सुभू भवेत् ॥ ५७ ॥

यक्ष उवाच ।

मृतं कथं स्यात्पुरुषः कथं राष्ट्रं मृतं भवेत् ।

श्राधं मृतं कथं य स्यात्कथं यज्ञो मृतो भवेत् ॥ ५८ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

मृतो दरिद्रः पुरुषो मृतं राष्ट्रमराजकम् ।

मृतमश्रोत्रियं श्राद्धं मृतो यज्ञो त्वदक्षिणः ॥ ५९ ॥

यक्ष उवाच ।

का दिक्किमुदकं प्रोक्तं किमन्नं पार्थ किं विषम् ।

श्राद्धस्य कालमाभ्याहि ततः पिब हरस्व य ॥ ६० ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

सन्तो दिग्जलमाकाशं गौरन्नं प्रार्थना विषम् ।

श्राद्धस्य ब्राह्मणः कालः कथं वा यक्ष मन्यसे ॥ ६१ ॥

यक्ष उवाच ।

व्याभ्याता मे त्वया प्रश्ना याथातथ्यं परन्तप ।

પુરુષં ત્વિદાનીમાખ્યાહિ યશ્ચ સર્વધની નરઃ ॥ ૬૨ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ।

દિવં સ્પૃશતિ ભૂમિં ચ શબ્દઃ પુણ્યસ્ય કર્મણઃ ।

યાવત્સ શબ્દો ભવતિ તાવત્પુરુષ ઉચ્યતે ॥ ૬૩ ॥

તુલ્યે પ્રિયાપ્રિયે ચસ્ય સુખદુઃખે તથૈવ ચ ।

અતીતાનાગતે ચોભે સ વૈશામ્પાયન ઉવાચ । સર્વધની નરઃ ॥ ૬૪ ॥

યક્ષ ઉવાચ ।

વ્યાખ્યાતઃ પુરુષો રાજન્યશ્ચ સર્વધની નરઃ ।

તસ્માત્તવૈકો ભ્રાતૃણાં યમિચ્છસિ સ જીવતુ ॥ ૬૫ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ।

શ્યામો ય એષ રક્તાક્ષો બૃહસ્થાલ ઇવોદ્રતઃ ।

વ્યૂઠોરસ્કો મહાબાહુરઙ્ગુલો યક્ષ જીવતુ ॥ ૬૬ ॥

યક્ષ ઉવાચ ।

પ્રિયસ્તે ભીમસેનોડયમર્જુનો વઃ પરાયણમ્ ।

સ કસ્માન્નકુલં રાજ-સાપત્નં જીવમિચ્છસિ ॥ ૬૭ ॥

યસ્ય નાગસહસ્રેણ દશ સંપ્યેન વૈશામ્પાયન ઉવાચ । બલમ્ ।

તુલ્યં તં ભીમમુત્સજય નકુલં જીવમિચ્છસિ ॥ ૬૮ ॥

તથૈનં મનુજાઃ પ્રાહુર્ભીમસેનં પ્રિયં તવ ।

અથ કેનાનુભાવેન સાપત્નં જીવમિચ્છસિ ॥ ૬૯ ॥

યસ્ય બાહુબલં સર્વે પાણ્ડવાઃ સમુપાશ્રિતાઃ ।

અર્જુનં તમપાહાય નકુલં જીવમિચ્છસિ ॥ ૭૦ ॥

યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ।

આનૃશંસ્ય પરો ધર્મઃ પરમાર્થાચ્ચ મે મતમ્ ।

આનૃશંસ્યં ચિકીર્ષામિ નકુલો યક્ષ જીવતુ ॥ ૭૧ ॥

ધર્મશીલઃ સદા રાજા ઇતિ માં માનવા વિદુઃ ।

સ્વધર્માન્ન ચલિષ્યામિ નકુલો યક્ષ જીવતુ ॥ ૭૨ ॥

યથા કુન્તી તથા માદ્રી વિશેષો નાસ્તિ મે તયોઃ ।

मातृभ्यां सममिच्छामि नकुलो यक्ष जुवतु ॥ ७३ ॥

यक्ष उवाच ।

यस्य तेऽर्थाख्य कामाख्य आनृशंस्यं परं मतम् ।

अस्मात्ते भ्रातरः सर्वे जुवन्तु भरतर्षभ ॥ ७४ ॥

२६८

वैशम्पायन उवाच ।

ततस्ते यक्षवयनाद्बुद्धतिष्ठन्त पाण्डवाः ।

क्षुत्पिपासे च सर्वेषां क्षणो तस्मिन्व्यगच्छताम् ॥ १ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

रसस्येडेन पादेन तिष्ठन्तमपराजितम् ।

पृच्छामि को भवान्देवो न मे यक्षो मतो भवान् ॥ २ ॥

वसूनां वा भवानेको रुद्राणामथ वा भवान् ।

अथ वा मरुतां श्रेष्ठो वर्जुं वा त्रिदशेश्वरः ॥ ३ ॥

मम छि भ्रातर एमे सडस्रशतयोधिनः ।

न तं योगं प्रपश्यामि येन स्युर्विनिपातितः ॥ ४ ॥

सुभ्रं प्रतिविबुद्धानामिन्द्रियाण्युपलक्षये ।

स भवान्सुबुद्धस्माकमथ वा नः पिता भवान् ॥ ५ ॥

यक्ष उवाच ।

अहं ते जनकस्तात धर्मो मृदु पराङ्गम ।

त्वां द्विदृक्षुरनुप्राप्तो विद्धि मां भरतर्षभ ॥ ६ ॥

यशो सत्यं दमः शौचमार्जवं द्वीरथापलम् ।

दानं तपो ब्रह्मचर्यमित्येतास्तनवो मम ॥ ७ ॥

अहिंसा समता शान्तिस्तपो शौचममत्सरः ।

द्वाराण्येतानि मे विद्धि प्रियो ज्यसि सदा मम ॥ ८ ॥

द्विष्टया पञ्चसु रक्तोऽसि द्विष्टया ते षट्पदी जिता ।

द्वे पूर्वो मध्यमे द्वे च द्वे यान्ते साम्परायिके ॥ ९॥

धर्मोऽहमस्मि भद्रं ते जिज्ञासुस्त्वमिहागतः ।

आनृशंस्थेन तुष्टोऽस्मि वरं दास्यामि तेऽनघ ॥ १० ॥

वरं वृणीष्व राजेन्द्र दाता ह्यस्मि तवानघ ।

ये हि मे पुरुषा भक्ता न तेषामस्ति दुर्गतिः ॥ ११ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

अरणी सखितं यस्य भृग आदाय गच्छति ।

तस्याग्रयो न लुप्येरन्प्रथमोऽस्तु वरो मम ॥ १२ ॥

धर्म उवाच ।

अरणी सखितं तस्य ब्राह्मणस्य हृतं मया ।

भृगवेषेण कौन्तेय जिज्ञासार्थं तव प्रभो ॥ १३ ॥

वैशम्पायन उवाच ।

ददानीत्येव भवगानुत्तरं प्रत्यपद्यत ।

अन्यं वरय भद्रं ते वरं त्वममरोपम ॥ १४ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

वर्षाणि द्वादशारण्ये त्रयोदशमुपस्थितम् ।

तत्र नो नाभिजानीयुर्वसतो मनुजाः क्व चित् ॥ १५ ॥

वैशम्पायन उवाच ।

ददानीत्येव भगवानुत्तरं प्रत्यपद्यत ।

भूयो याश्चासयामास कौन्तेयं सत्यविद्धमम् ॥ १६ ॥

यद्यपि स्वेन रुपेण यश्चिथ महीमिमाम् ।

न वो विज्ञास्यते कश्चित्त्रिषु लोकेषु भारत ॥ १७ ॥

वर्षं त्रयोदशं येदं मत्प्रसादात्तुर्वुवडाः ।

विराटनगरे गूढा अविज्ञाताश्चश्चिथ ॥ १८ ॥

यद्गः सङ्कल्पितं रुपं मनसा यस्य यादृशम् ।

तादृशं तादृशं सर्वे छन्दतो धारयिष्यथ ॥ १९ ॥

अरिणी सखितं येदं ब्राह्मणाय प्रयच्छत ।

जिज्ञासार्थं मया ज्येतदाहृतं मृगरूपिणा ॥ २० ॥

तृतीयं गृह्यतां पुत्र वरमप्रतिभं मडत् ।

त्वं हि मत्प्रभवो राजन्विदुरश्च ममांश भाङ् ॥ २१ ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

देवदेवो मया दृष्टो भवान्साक्षात्सनातनः ।

यं ददासि वरं तुष्टस्तं त्रिडीष्याम्यहं पितः ॥ २२ ॥

जयेयं लोभमोहौ यं क्रोधं याहं सदा विभो ।

दाने तपसि सत्ये यं मनो मे सततं भवेत् ॥ २३ ॥

धर्म उवाच ।

उपपन्नो गुणैः सर्वैः स्वभावेनासि पाण्डव ।

भवान्धर्मः पुनश्चैव यथोक्तं ते भविष्यति ॥ २४ ॥

वैशम्पायन उवाच ।

ःतुक्त्वान्तर्दधे धर्मो भगवाँल्लोकभावनः ।

समेताः पाण्डवाश्चैव सुभसुमा मनस्विनः ॥ २५ ॥

अभ्येत्य याश्रमं वीराः सर्वे अत्र गतकलमाः ।

आरण्येयं ददुस्तस्मै ब्राह्मणाय तपस्विने ॥ २६ ॥

ःहं समुत्थान समागमं मडत्

पितुश्च पुत्रस्य यं कीर्तिवर्धनम् ।

पठन्नरः स्याद्भिज्जुतेन्द्रियो वशी

सपुत्रपौत्रः शतवर्षं भागभवेत् ॥ २७ ॥

न याप्यधर्मो न सुलुद्धिभेदने

परस्वकारे परदारमर्शने ।

कदर्थं भावे न रमेन्मनो सदा

नृणां सदाप्यानमिदं विजानताम् ॥ २८ ॥

Proofread by Sunder Hattangadi

yudhiShThiragItA

pdf was typeset on December 22, 2023

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

